

ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС: КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД

О.О. Жихарєва

доцент, кандидат філологічних наук,

Київський національний лінгвістичний університет

Через стрімкий розвиток суспільства внаслідок науково-технічного прогресу відбуваються помітні порушення екологічної рівноваги. Глобальною проблемою стало забруднення навколишнього середовища. Це привело до того, що ідея екологізації охопила не тільки гуманітарні, технічні, суспільні та інші науки, а й дискурсивний простір суспільства, де й виник новий тип дискурсу – екологічний.

На сьогодні існує низка визначень поняття “екологічний дискурс”. За тематичним параметром екологічний дискурс тлумачиться як сукупність усних і писемних текстів, які присвячені екологічним проблемам, що стосуються взаємодії людини з її природним оточенням, природи як такої і стану навколишнього середовища, а базовими концептами екологічного дискурсу виступають концепти “природа” та “стан навколишнього середовища” [1: 22-23, 34]. За буттєвим критерієм екологічний дискурс визначають як “мовлення, занурене в політичне життя екологічних рухів” [3: 17]. За функціональним критерієм екологічний дискурс трактують як такий, що “використовується для вербалізації знань про довкілля з метою впливу на суспільну думку” завдяки розкриттю макротемі “довкілля” [5: 5]. Основними характеристиками досліджуваного типу дискурсу є: актуальність екологічної тематики; зростання уваги, що приділяється проблемам довкілля на усіх рівнях суспільства; формування природоохоронної сфери як середовища людської діяльності; постійне поповнення екологічного глосарію; виникнення особливих

екологічних аксіологічних одиниць [там само]. Істотним параметром екологічного дискурсу є й те, що більшість текстів екологічної тематики зорієнтовані на ціннісні поняття. Тому досліджуючи такі тексти, які зазвичай орієнтовані на масового читача, необхідно враховувати глибинні когнітивні та ціннісні категорії і поняття, що спираються на концепти, зрозумілі для звичайних громадян. Саме тому важливим у дослідженнях екологічного дискурсу видається когнітивний підхід.

За словами А.О. Кибрика, “когнітивний підхід передбачає, що мовна діяльність є одним із видів когнітивної діяльності людини, і мовні явища можуть бути адекватно зрозумілі лише в контексті інших когнітивних процесів, таких як репрезентація знань, пам’ять, увага, свідомість. Когнітивний підхід у лінгвістиці належить до класу функціональних підходів [...]. Іншими словами, він є пояснювальним підходом і намагається не тільки зареєструвати мовні явища, а й пояснити, чому вони реалізуються саме так, а не інакше” [2: 5].

Когнітивний підхід до екологічного дискурсу головним чином здійснювався у вивченні процесів метафоризації (Н.О. Красильнікова, О.В. Іванова), встановленні лінгвокогнітивних особливостей комунікації у сфері екології (І.О. Розмаріца), визначенні місця такого дискурсу у когнітивно-комунікативній парадигмі знань (З.І. Ломініна).

Семантичну базу екологічного дискурсу складають концепти: Environment/Довкілля, Pollution/Забруднення, Energy/Енергія, Climate Change/Зміна клімату, Chernobyl/Чорнобиль, які маркують екологічну проблематику, де ключовим є концепт Environment/Довкілля [5: 8–9]. Як зазначає О.Г. Хітарова, аналіз концептів екології свідчить про тенденцію формування нової епохи у розвитку людства – екологічної, і це пояснюється тим, що екологічне знання збагачується через різноманіття видів людської діяльності, сукупність яких внаслідок об’єктивних причин поступово охоплюється екологізацією [6: 40-41].

Логіко-семантичну базу екологічного дискурсу у його теоретичних і прикладних виявах складають повтори і силогізми, що полегшують розуміння і

запам'ятовування тексту. Вивчення силогізмів сприяє пізнанню механізмів роботи людського розуму, оскільки “структури мови розкривають структури людського мислення. Типовий представник “*homo ecologicus*” – є суб’єкт, що раціонально мислить, який будує свої плани і дії виходячи з принципу збереження природи” [4: 98].

Таким чином, когнітивний підхід до екологічного дискурсу дозволяє виявити засоби впливу на аудиторію під час отримання знання про стан навколишнього середовища; реконструювати вписане у дискурс ставлення до навколишнього світу; дізнатися, завдяки яким мовним явищам людина отримує екологічні знання, що дають їй можливість правильно поводитися стосовно навколишнього середовища, раціонально використовувати отриманий досвід. Мовні засоби та тропейка, що сприяють виробленню адекватного ставлення людини до сприйняття екологічної дійсності, складають основу для реконструкції когнітивних моделей та визначення очевидних і прихованих факторів, які формують екологічну свідомість і на практиці допомагають вирішенню екологічних питань. За допомогою когнітивного підходу до екологічного дискурсу можливо не лише розкрити, як в індивідуальній чи колективній свідомості людини формуються екологічно значущі поняття і створюється екологічна модель світу, а й впливати через когнітивну сферу людини на її інтереси, цінності, знання, що формують екологічну свідомість, змінити ставлення людини і суспільства до екологічних проблем на свідомому та підсвідомому рівнях.

Література:

1. Иванова Е.В. Метафорическая концептуализация природных катастроф в экологическом дискурсе (на материале медийных текстов): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Иванова Елена Валерьевна. – Челябинск, 2007. – 219 с.
2. Кибрик А.А. Анализ дискурса в когнитивной перспективе: диссертация в виде научного доклада, представленная к защите на соискание ученой степени доктора филологических наук/ А.А. Кибрик. – М., 2003. – Электронный ресурс. Режим доступа:

http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/people/kibrikaa/files/DA_cognitive_perspective@Diss_2003.pdf

3. Красильникова Н.А. Метафорическая репрезентация лингвокультурологической категории СВОИ-ЧУЖИЕ в экологическом дискурсе США, России и Англии: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Красильникова Наталия Алексеевна. – Екатеринбург, 2005. – 207 с.
4. Ломинина З.И. Экологический дискурс в свете интегрированной парадигмы исследования (некоторые размышления) / З.И. Ломинина // Сборник научных трудов SWORLD по материалам международной научно-практической конференции. – Т. 17. – № 3. – 2010. – С. 95–98. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/uk/component/content/article/274-linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today/5890-lominina-wl>
5. Розмаріца І.О. Лінгвокогнітивні особливості комунікації у сфері екології (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. “германські мови” / І.О. Розмаріца. – К., 2004. – 20 с.
6. Хитарова Е.Г. Дискурсивные структуры экологической тематики в лингвистическом и правоведческом аспектах (на материале русской и английской публицистики): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. / Хитарова Елена Георгиевна. – Краснодар, 2005. – 180 с.

ВПЛИВ ПОЗАМОВНИХ ЧИННИКІВ НА ПОНЯТІЙНУ СФЕРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Л.М. Захарова

Доцент, кандидат філологічних наук,

Національний технічний університет України «КПІ»

Потреба в номінації понять, які щойно з'являються, призводить до появи нових слів - термінів за моделями вже існуючими в мові. Утворюються також